

Kuvat: www.norden.org

SOSIAALI- , TERVEYS- JA HYVINVOINTIALAN POHJOISMAISET YHTEISTYÖVERKOSTOT - nykytilaa kartoittavan selvityksen tulokset

Marjo Hannu-Jama

Sosiaalialan osaamiskeskus SONetBOTNIA

Pohjoismainen erityistehtävä

4/2013

Pohjoismaiden ministerineuvoston mukaan pohjoismaisen yhteistyön lisääminen voi parhaimmillaan auttaa koko Pohjolaa yhteiskunnallisten haasteiden kohtaamisessa. Niin hallitusohjelmamme kuin kansalliset että yhteispohjoismaiset laitokset tukeutuvat strategioissaan pohjoismaiseen hyvinvointimalliin ja sen kehittämiseen. Yhteistyöverkostot ovat tässä keskeinen väline osaamisen ja tiedon välittämiseksi. Yhtenä pohjoismaisen tiedon kanavana ja välineenä on jo vuosien ajan toiminut Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskusten SONetBOTNIA:n erityistehtävä (Valtioneuvoston asetus osaamiskeskustoiminnasta, 4§; Sosiaalialan osaamiskeskuslaki 2§, 2 mom). Sen tehtävänä on välittää hyvinvointialan pohjoismaista tietoa ja osaamista koko osaamiskeskusverkoston käyttöön ja sitä kautta kunnille.

SONetBOTNIA toteuttaa pohjoismaista erityistehtäväänsä STM:n kautta ohjautuvasta kansallisesta rahoituksesta. Lisäksi toimintaa on sopimusperusteisesti ja taloudellisesti tukenut myös Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) sekä Vaasan kaupunki, jonka rooli ja sitoutuminen pohjoismaisen tehtävän toteuttamiseen ja sopimustoiminnan mahdollistumiseen on ollut toiminnan kannalta vuosien ajan ratkaisevan tärkeä. Pohjanmaan liitto on osallistunut pohjoismaisen tehtävän rahoitukseen. Lisäksi Vaasan sairaanhoitopiiri on tarjonnut toiminnalle tarkoituksenmukaiset tilat ja infrastruktuurin veloitusetta vuodesta 2006 lähtien. Toiminta on fyysisesti sijoittunut Vaasaan. Edellä kuvatun yhteistyön mahdollistamana pohjoismaisen asiantuntijuus ja hyöty ovat palvelleet myös kaikkia (11) maamme sosiaalialan osaamiskeskusta verkostoihin kerryttäen osaamista ja edistään alan tietotuotantoa. Lähivuosina sosiaali- ja terveysalan uudelleen muotoutuvissa palvelu- ja kehittämisrakenteissa on pohjoismaisen vuoropuhelun ja verkostoitumisen vakiinnuttaminen ja vahvistaminen erittäin tärkeää.

Tämä pohjoismaisia hyvinvointialan yhteistyöverkostoja koskeva kysely toteutettiin sosiaalialan osaamiskeskusjohtajien toimeksiantona. Selvitystarve liittyy sosiaalialan osaamiskeskusverkoston ja sitä tukevan sosiaalialanosaamiskeskus SONetBOTNIA:n lakisääteisen erityistehtävän kehittämiseen ja toteuttamiseen. Kartoituksella selvitettiin *yleisesti* sosiaali- ja terveysalan ja laajemmin hyvinvointialan pohjoismaisia yhteistyöverkostoja sekä niiden kattavuutta ja toimivuutta. Tähän valintaan päädyttiin, jotta saadaan käyttöön laajempi ja monialaisempi kuva pohjoismaisista yhteistyöverkostoista. Näin varmistettiin pohjoismaisten yhteistyöverkostojen merkityksen ja lisäarvon tunnistaminen sekä verkostoyhteistyön esteiden ja yhteistyötä edistävien tekijöiden selvittäminen laajemman toimijaverkoston tuella. Verkostojen yleisen toiminnan selvittäminen edesauttaa myös osaamiskeskusverkostoa horisontaalisen hyvinvointityön kontekstissa arvioimaan toimintaansa pohjoismaisen yhteistyön edistämisessä ja toteuttamisessa.

Sosiaalialan osaamiskeskus SONetBOTNIA kiittää sosiaalialan valtakunnallista osaamiskeskusverkostoa sekä muita verkostokumppaneitaan tuesta kyselyn työstämisessä ja levittämisessä. Erityinen kiitos kuuluu luonnollisesti kyselyyn vastanneille.

Pohjoismaisen yhteistyön ja sen verkostojen vahvistamisen tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon osalta kulminoituvat oivallisesti seuraavassa, kyselystä poimitussa vastauksessa:

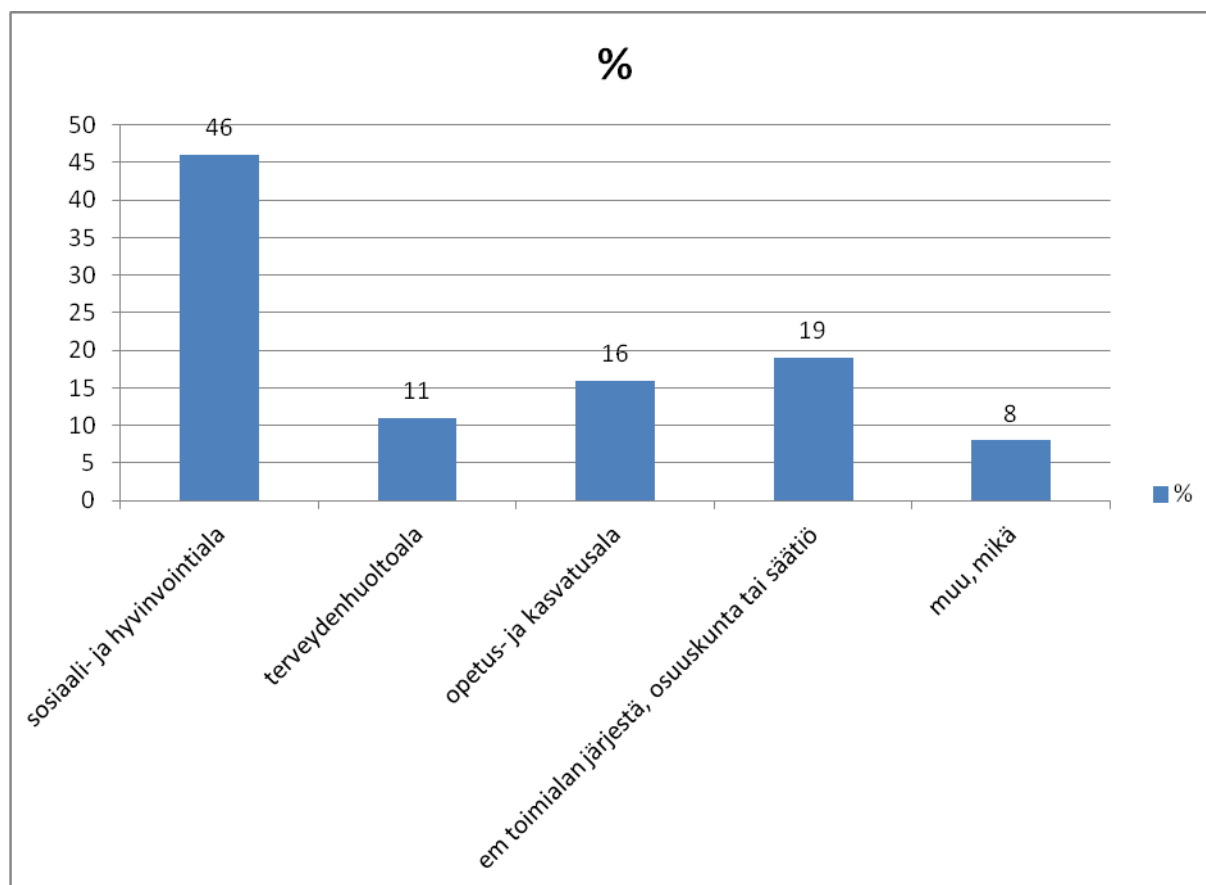
”Toimintaan tarvitaan kansallinen rakenne. Toiminta tulee kytkeä alueellisesti ja kansallisesti muodostumassa oleviin kestäviin tutkimuksen ja kehittämisen rakenteisiin. Toimintaa tulee Suomessa koordinoita. Sosiaalialan osaaminen tulee vahvistaa ja säilyttää samalla kun yhteistyötä vahvistetaan terveydenhuoltoalan suuntaan. Toiminta on tehtävä pysyväksi ja sille ohjaus myös kansallisella tasolla. Toimintaa on suunnattava Suomeen ja Vaasaan sijoittuvat riittävät ja pysyvät resurssit. ”

Kartoituksen tausta

Kartoitus toteutettiin Webropol - kyselyllä, jota lähetettiin eri toimijaverkostoihin pääsääntöisesti osaamiskeskusverkoston tuella. Kyselyn välittäjäverkosto on osaltaan ohjannut kyselyyn vastanneiden toimialakohtaista valikoitumista. Saadun palautteen perusteella kyselyn vastaanotti runsaat 200 hyvinvointialan toimijaa. Lähes puolet kyselyn vastaanottaneista myös vastasi kyselyyn (45%). Kysely toteutettiin sekä ruotsiksi että suomeksi ja siihen vastasi kaikkiaan 92 henkilöä.

Suurin osa (46%) vastanneista toimi sosiaali- ja hyvinvointialalla tai alan järjestöissä (19%). Opetus- ja kasvatustalouden (16%) sekä terveydenhuoltoalan osuus (11%) vastanneista jäi jonkin verran pienemmäksi kuten alla oleva taulukko osoittaa.

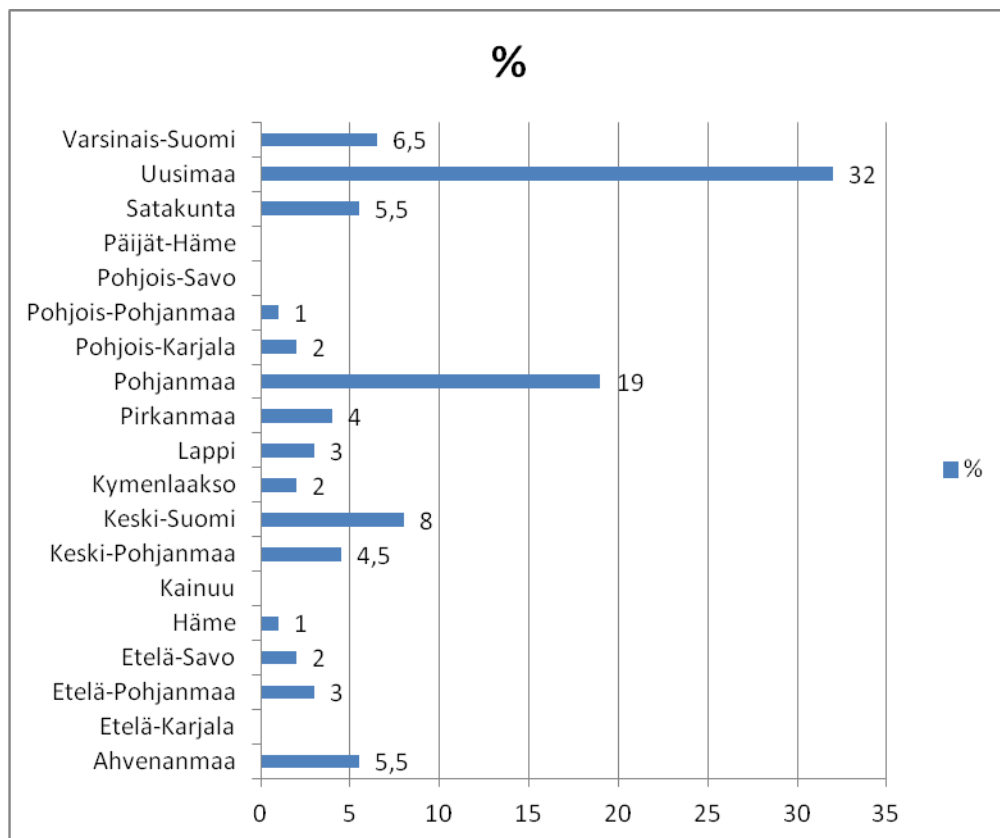
Taulukko 1. Vastaajan toimiala

Vastaajista 71% oli suomenkielisiä, 27% ruotsinkielisiä ja loput 2% suomalaista viittomakieltä tai saamea puhuvia.

Vastaajien maakuntakohtainen tarkastelu absoluuttisina lukuina antaa viitteellisen kuvan pohjoismaisten yhteistyöverkostojen alueellisesta kattavuudesta. Eniten vastauksia saatiin Uudeltamaalta (32 %) ja Pohjanmaalta (19%). Ahvenanmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan ja Keski-Suomen maakunnissa päästiin vastaajien osuudessa 5 % tuntumaan tai hieman sen yli.

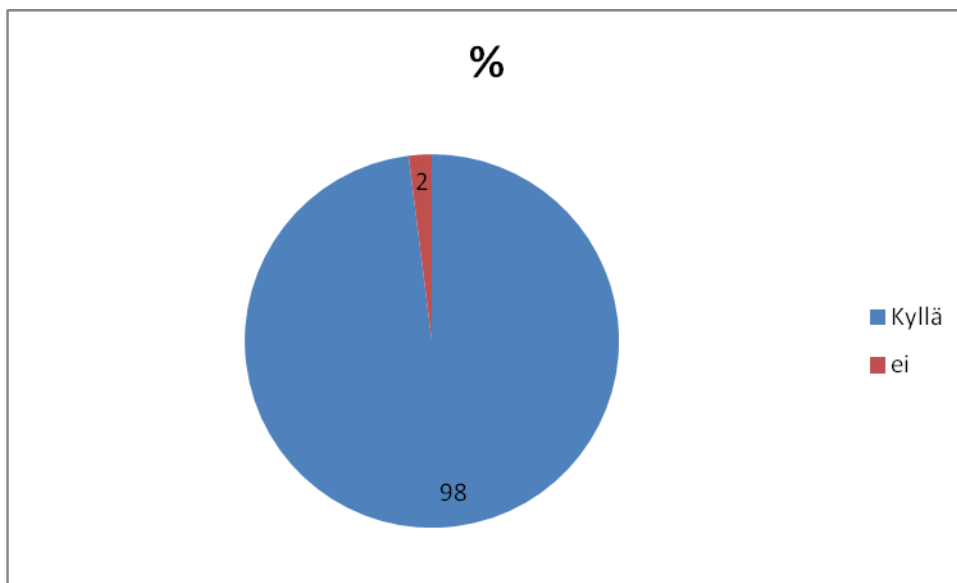
Taulukko 2 Vastaajan maakunta

1. Pohjoismaiset yhteistyöverkostot - verkostotyytit ja niiden tiheys

Pohjoismaista yhteistyötä ei haluttu pitää itsestäänselvyytenä ja siksi kyselyssä päädyttiin kysymykseen, tarvitaanko eri toimialoilla pohjoismaista verkostoyhteistyötä. Alla oleva taulukko osoittaa toimijoiden vankkumattoman sitoutumisen pohjoismaiseen yhteistyöhön. Kysymykseen kielteisesti vastanneet (2%) tunnistivat pohjoismaisen yhteistyön edut, mutta painottivat sen merkitystä osana yleistä kansainvälistä toimintaa.

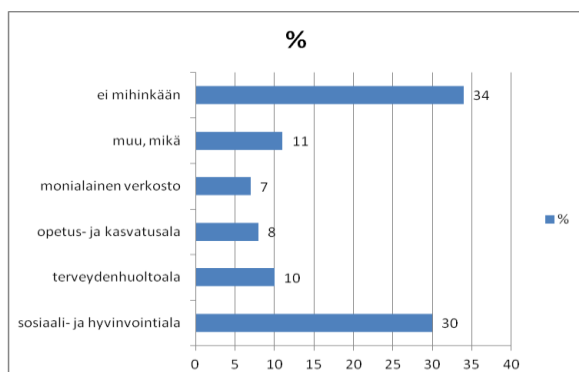
Taulukko 3. Tarvitaanko toimialallasi mielestäsi pohjoismaisia yhteistyöverkostoja?

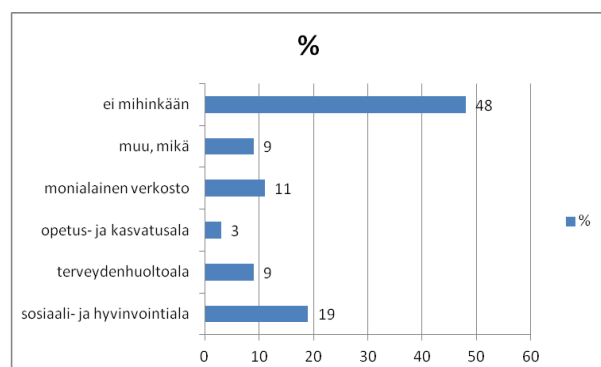
Avoimessa kysymyksessä, miksi pohjoismaista verkostoyhteistyötä tarvitaan, nimettiin tärkeimmäksi perusteluiksi hyvinvointiyhteiskuntien yhteneväiset arvot, rakenteet ja järjestelmät, jotka tarjoavat oivan alustan paitsi vetäisoppimiselle, tiedon ja osaamisen sekä hyvien käytäntöjen vaihtamiselle että tutkimukselle ja kehittämiselle. Kasvatus- ja opetusalan toimijat korostivat erityisesti pohjoismaisten arvojen, kulttuurin ja kielen merkitystä niin historiallisesta kuin tulevaisuuden näkökulmasta globalisaation kontekstissa. Pohjoismaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta arvoineen ja toimintamallineen syntyy yhteinen pohjoismainen hyvinvointiosaamisen pääoma. Sillä voidaan yhteisesti vaikuttaa hyvinvointikehitykseen Pohjolassa kuin myös laajemmin Euroopassa.

Kartoituksen tavoitteena oli myös selvittää, millaisiin pohjoismaisiin verkostoihin suomalaiset hyvinvointialan toimijat ja organisaatiot kuuluvat. *Kysyttäessä minkä alan pohjoismaiseen verkostoon kuulut henkilökohtaisesti tai organisaatiosi kuuluu*, vastanneista suurin osa ilmoitti, ettei kuulu henkilökohtaisesti (43%) kuten ei organisaationsakaan (34%) mihinkään pohjoismaiseen verkostoon. Organisaationsa edustajina pohjoismaiseen verkostoon kuuluivat useimmiten sosiaali- ja hyvinvointialan toimijat (30%), mutta huomattavasti harvemmin henkilökohtaisen intressin perusteella (19%).

Taulukko 4. Minkä alan pohjoismaiseen verkostoon organisaationne kuuluu?

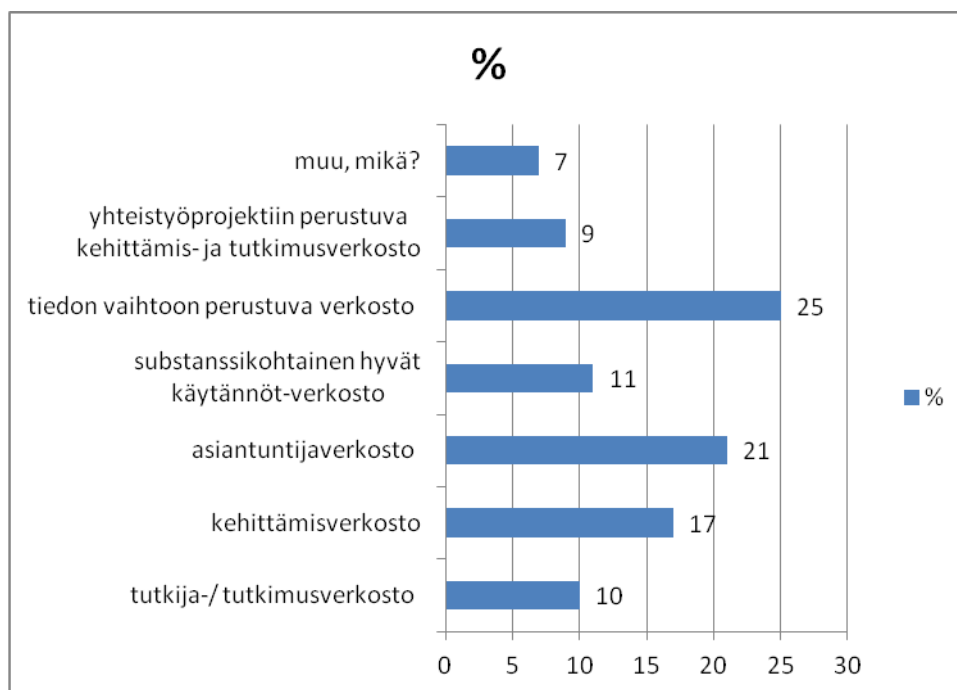
Taulukko 5. Minkä alan pohjoismaiseen verkostoon kuulut henkilökohtaisesti?

Vastanneita pyydettiin nimeämään myös jäsenverkostonsa. Tämän kysymyksen perusteella nähdään mm. järjestöjen aktiivinen rooli pohjoismaisessa yhteistyössä ja verkostoyhteistyön kirjo. Vastanneet nimesivät vajaa 60 erilaista verkostoa, joista kolmasosa oli selkeästi järjestöjen välistä yhteistyötä. Verkostot koostuivat ammatti- tai substanssikohtaisista järjestöistä, potilas- ja asiakasjärjestöistä tai julkissektorin hyvinvointitehtävien muodostamista kehittämis-, tutkimus- ja asiantuntijaverkostoista. Suuret pohjoismaiset laitokset tulivat nimetyksi verkostoina seuraavasti: Nordens Välfärdscenter (9), Nordiska Högskolan för Hälsovetenskap (3), Nord Plus (2) ja Pohjola Norden (2). Verkostoihin kuulutaan selkeästi useammin organisaationa kuin henkilökohtaisen toimijuuden kautta. Poikkeuksen tässä muodostavat monialaiset verkostot, joihin kuuluttiin hieman useammin oman toimijuuden nojalla.

Tavallisimmin yhteistyöverkostot perustuvat tiedon- ja kokemusten vaihtoon (25%) pohjoismaisten kumppaneiden välillä. Asiantuntija- ja kehittämisverkostot (21%) ovat myös tyypillisiä verkostomuotoja, mikä ilmenee alla olevasta taulukosta. Substanssikohtaiset pelkästään hyviin käytäntöihin keskittyneet verkostot ovat suhteellisen vähäisiä siitä huolimatta, että pohjoismaisen osaamisen hyödyntäminen yhdistetään usein juuri hyviin käytäntöihin.

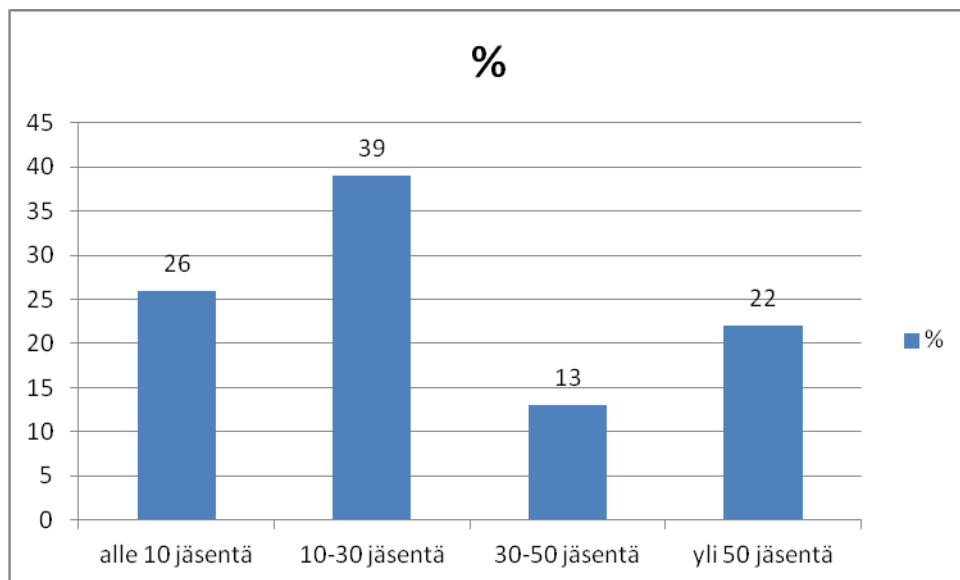
Taulukko 6. Minkä tyyppinen edellä mainittu verkosto on?

Verkostoja on muodostunut jonkin verran myös tutkimuksen ja yhteistyöprojektien ympärille kuin hyvien käytäntöjen välittämiseen. Avoimissa kysymyksissä tunnistettiin uusina verkostotyyppinä mm. kokemusasiantuntija- sekä terveyden – ja sairaanhoidon tilastojen vertailuun perustuva verkosto että jo vakiintuneemmat opiskelijavaihtoverkostot.

Kartoituksen vastausten perusteella pohjoismaiset verkostot näyttäytyvät verrattain pieninä. Verkostot, joihin vastanneet kuuluivat tyypillisimmillään, olivat 10 -30 jäsenisiä (39%). Alle 10 jäsentä käsittäviin verkostoihin kuului 26% vastanneista kun taas yli 50 jäsenen verkostoon ilmoitti kuuluvansa 22% vastanneista.

Taulukko 7. Kuinka paljon jäseniä verkostossa on?

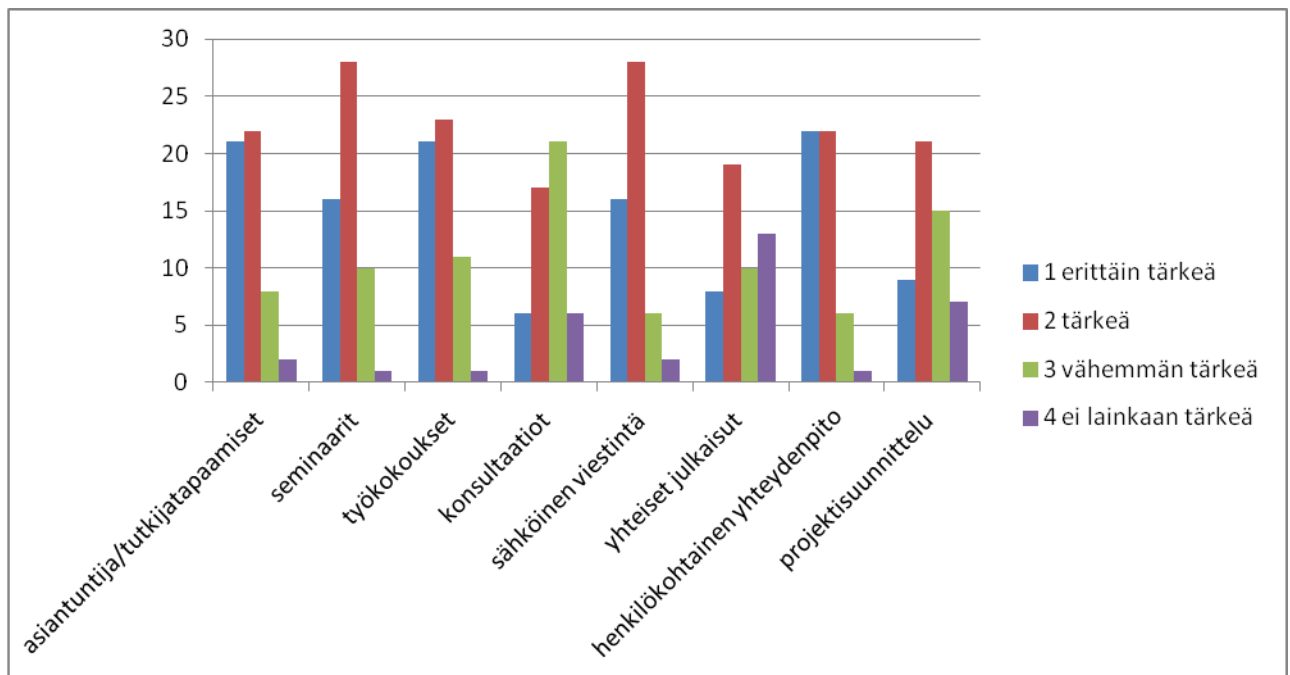

2. Pohjoismaisten verkostojen yhteistyömuodot, verkostojen toimivuus sekä toiminnasta saatava hyöty

Pohjoismaisten verkostojen toimivuutta ja tiheyttä ei juurikaan ole tutkittu. Toisaalta kokonaiskäsityksen luominen verkostoista on haasteellista myös koordinoivan tahon puuttuessa kokonaan. Tämä kartoitus pyrkii osaltaan vastaamaan tähän tarpeeseen kysymyksillään verkostojen kattavuudesta ja toimivuudesta.

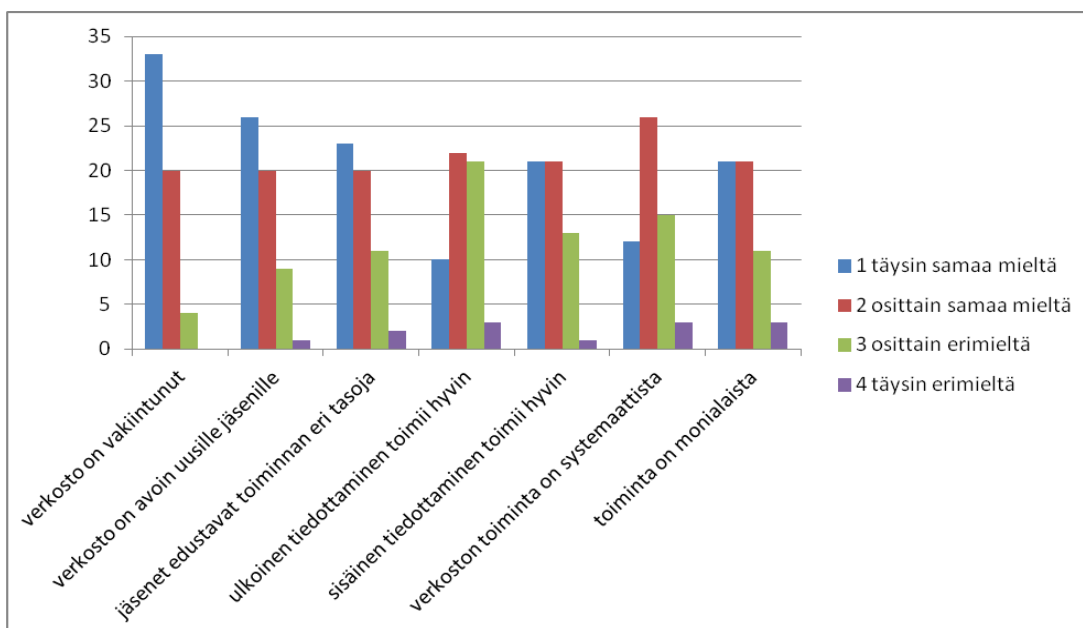
Selkeän enemmistön mielestä henkilökohtainen yhteydenpito, työkokoukset sekä asiantuntijatapaamiset ovat erittäin tärkeitä tai vähintäänkin tärkeitä pohjoismaisen yhteistyön ylläpitämisen ja vahvistamisen tapoja. Myös seminaarit ja sähköinen viestintä koettiin toimiviksi yhteistyömuodoiksi. Konsultaatiot ja projektisuunnittelu sekä yhteiset julkaisut sen sijaan olivat selkeästi vähemmän tai eivät lainkaan tärkeitä vastaajille.

Taulukko 8. Mitkä ovat verkoston tärkeimmät yhteistyömuodot?

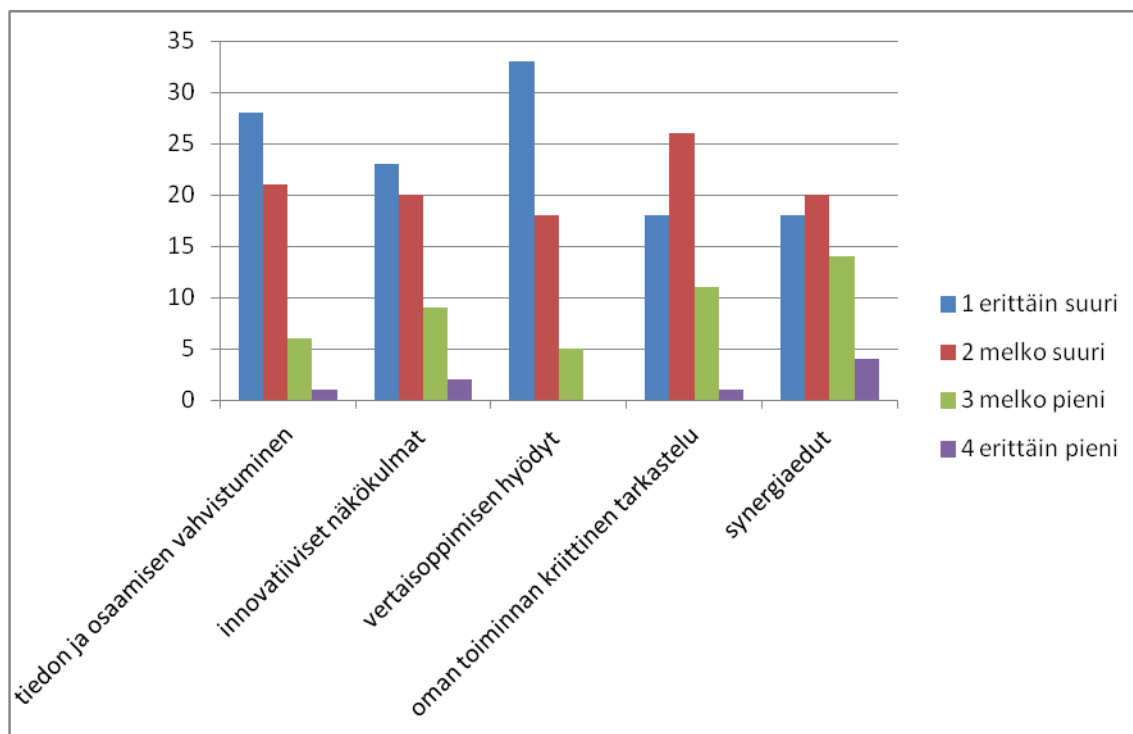
Vastaajat (60) arvioivat yhteistyöverkostojen toimivuutta oman toimintansa ja kokemustensa näkökulmasta. Yli puolet vastanneista arvioi verkostojen toiminnan vakiintuneeksi ja useimmat arvioivat verkostojen olevan niin ikään avoimia uusille jäsenille. Verkoston jäsenet edustavat arviointien mukaan varsin hyvin toiminnan eri tasoja. Verkostojen viestintä yleisesti näyttää muodostuvan haasteeksi. Aivan erityisesti ulkoinen viestintä lisää arvioiden kriittisyyttä. Ulkoinen tiedottaminen toimii hyvin – väittämän kanssa oli osittain tai täysin eri mieltä 24 vastaajaa 60:sta. Verkostojen systemaattisuutta koskeva arvio kasvattaa myös osittain tai täysin erimieltä olevien osuutta, mikä ilmenee alla olevasta taulukosta.

Taulukko 9. Miten verkosto mielestäsi toimii?

Verkostoyhteistyön hyötyjä arvioitiin tiedon ja osaamisen vahvistumisen, innovatiivisten näkökulmien, vertaisoppimisen ja synergiaetujen näkökulmasta seuraavasti:

Taulukko 10. Arvioi verkostoyhteistyöstä saamaasi hyötyä

Verkostoyhteistyön suurimmaksi ansioksi arvioitiin vertaisoppimisen hyödyt, joka pohjoismaisessa kontekstissa antanee etäisyyttä ja parhaimmillaan vaihtoehtoisen lähestymistavan omaan toimintaan. Tiedon ja osaamisen vahvistuminen sekä innovatiiviset näkökulmat arvioitiin verkostoyhteistyön osalta erittäin tai melko suureksi.

Vastausten perusteella synergiaetujen merkitystä pidettiin hyödyn näkökulmasta vähäisimpänä. Avoimissa vastauksissa pohjoismaisen verkostoyhteistyön tuella oli saatu tehostettua omaa toimintaa ja vahvistettua toiminnan vaikuttavuutta.

3. Pohjoismaisen verkostoyhteistyön kehittäminen, haasteet ja painopistealueet

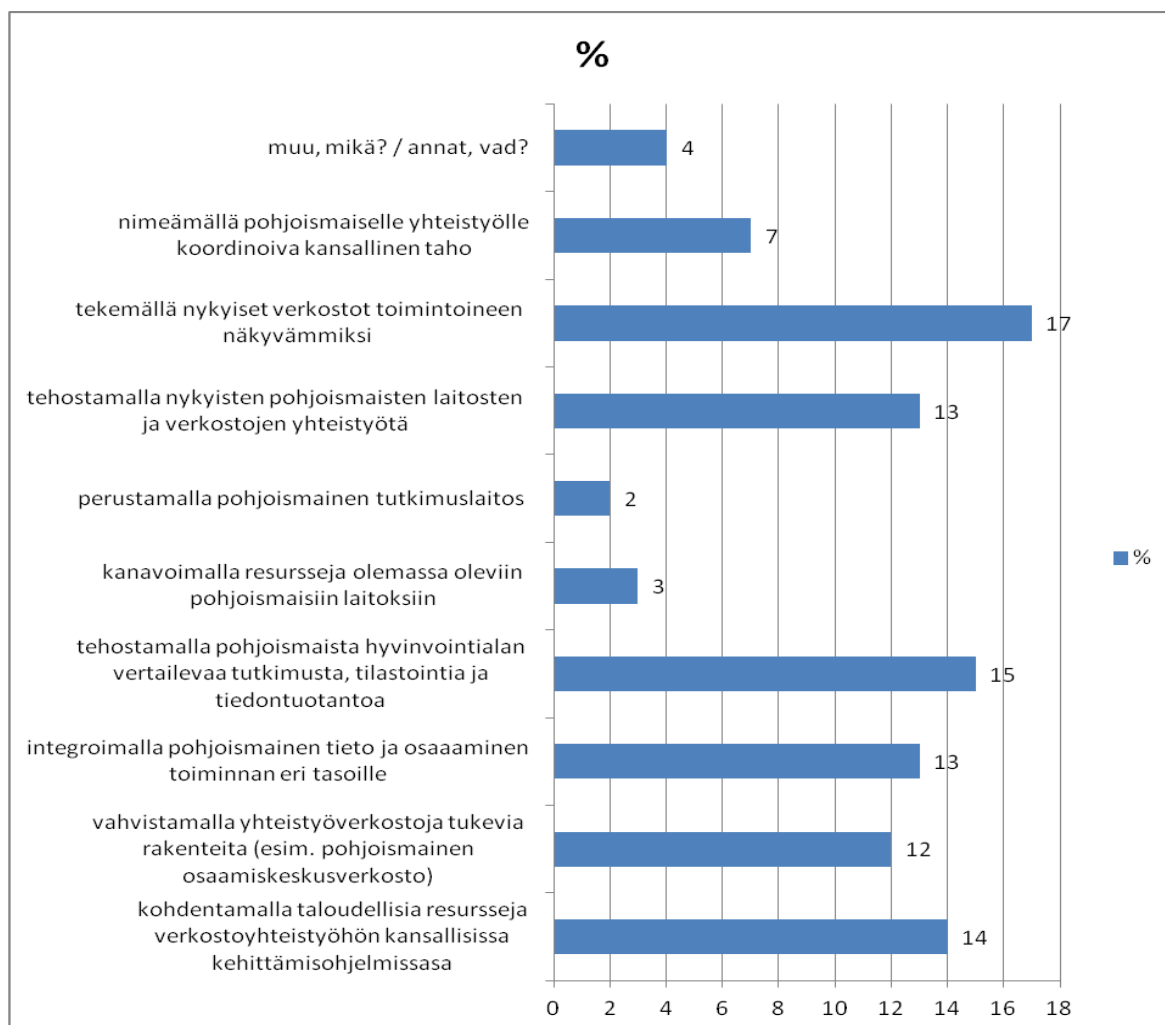
Pohjoismaisen yhteistyön kehittäminen on hyvinvointiyhteiskunnissa meneillään olevien demografisten, taloudellisten ja globaalien muutosten kontekstissa erityisen ajankohtainen juuri nyt. Yhteistyöverkostoja koskevassa kartoituksessa selvitettiin missä asioissa ja miten pohjoismaista verkostoyhteistyötä tulisi kehittää. Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös yhteistyön esteitä ja yhteistyötä edistäviä tekijöitä kysymällä miten pohjoismaista verkottumista voitaisiin parhaiten tukea ja edistää.

Yhteistyön edistämiseksi luotettiin olemassa oleviin resursseihin, sillä 17 % vastanneista katsoi, että pohjoismaista yhteistyötä voidaan parhaiten edistää tekemällä olemassa olevat verkostot ja toiminnot näkyvämmiksi. Toiseksi eniten kannatettiin (15%) pohjoismaisen hyvinvointialan vertailevan tutkimuksen, tilastoinnin ja tiedontuotannon tehostamista ja lisäämistä verkostoyhteistyön fokuksena. Kolmantena keinona painotettiin (14%) näkemystä, että kansallisissa kehittämisohjelmissa tulee kohdentaa sisällöllisiä tavoitteita sekä taloudellisia resursseja pohjoismaisen yhteistyön edistämiseen.

Yhteistyön tiivistämiseen liittyen painotettiin olemassa olevien verkostojen ja toimijoiden välistä säännöllisempää ja systemaattisempaa yhteistyötä. Keskeisenä edistävänä tekijänä nähtiin myös pohjoismaisen toiminnan jalkauttaminen toiminnan kaikille tasoille, jolloin hyöty tulisi laaja-alaisemmin käyttöön toiminnan arjessa. Avoimissa vastauksissa korostettiin, että kansallisten laitosten pitäisi tehdä vastaavien pohjoismaisten toimijoiden kanssa tiivistä yhteistyötä. Tästä esimerkkinä mainittiin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) sekä Kuntaliitto. Tärkeäksi yhteistyötä edistäväksi seikaksi nostettiin suomen kielen aseman vahvistaminen pohjoismaisessa verkostoyhteistyössä, jolloin kielellisesti tasavertainen osallisuus tarjoaa tiedon hyödyntämiseen paremmat edellytykset.

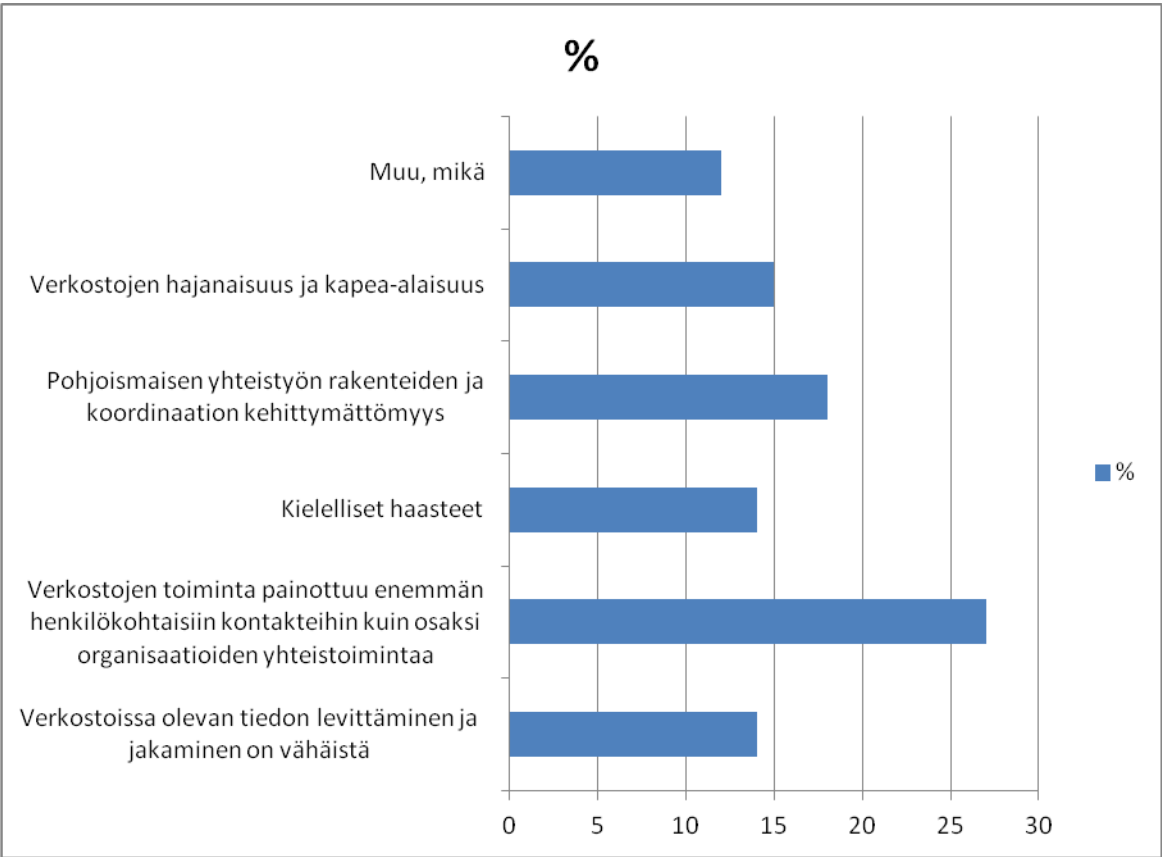
Alla olevassa taulukossa on nähtävissä pohjoismaista verkostoyhteistyötä tukevat ja edistävät toiminnot vastaajien arviointien valossa.

Taulukko 11. Miten pohjoismaista verkottumista voitaisiin mielestäsi parhaiten tukea ja edistää?

Verkostoyhteistyötä edistävien toimintojen tunnistamisen lisäksi vastaajia pyydettiin tunnistamaan yhteistyön esteet. Kysymyksen vaihtoehdoissa oli huomioitu verkostojen toimivuuden kannalta tyypilliset haasteet kuten verkostojen rakenteiden ja koordinaation kehittymättömyys, verkostojen hajanaisuus ja tiedonvälittämiseen liittyvät haasteet sekä pohjoismaisessa kontekstissa tunnistetut erilaisiin kieliympäristöihin kytkeytyvät esteet.

Taulukko 12. Mitkä ovat mielestäsi keskeisimmät pohjoismaisen verkostoyhteistyön esteet?

Verkostoyhteistyön suurimmaksi esteeksi (27%) arvioitiin verkostojen toiminnan painottuminen enemmän henkilökohtaisiin kontakteihin kuin integroiduksi osaksi organisaation koko toimintaa. Tämä tulos siitäkin huolimatta, että suurin osa verkostoissa toimivista on – kuten aikaisemmat taulukot osoittavat - pohjoismaisen verkoston jäsenenä nimenomaan organisaationsa edustajana. Tulos herättääkin kysymään, mitkä tekijät vaikuttavat tähän käsitykseen ja mistä se kertoo?

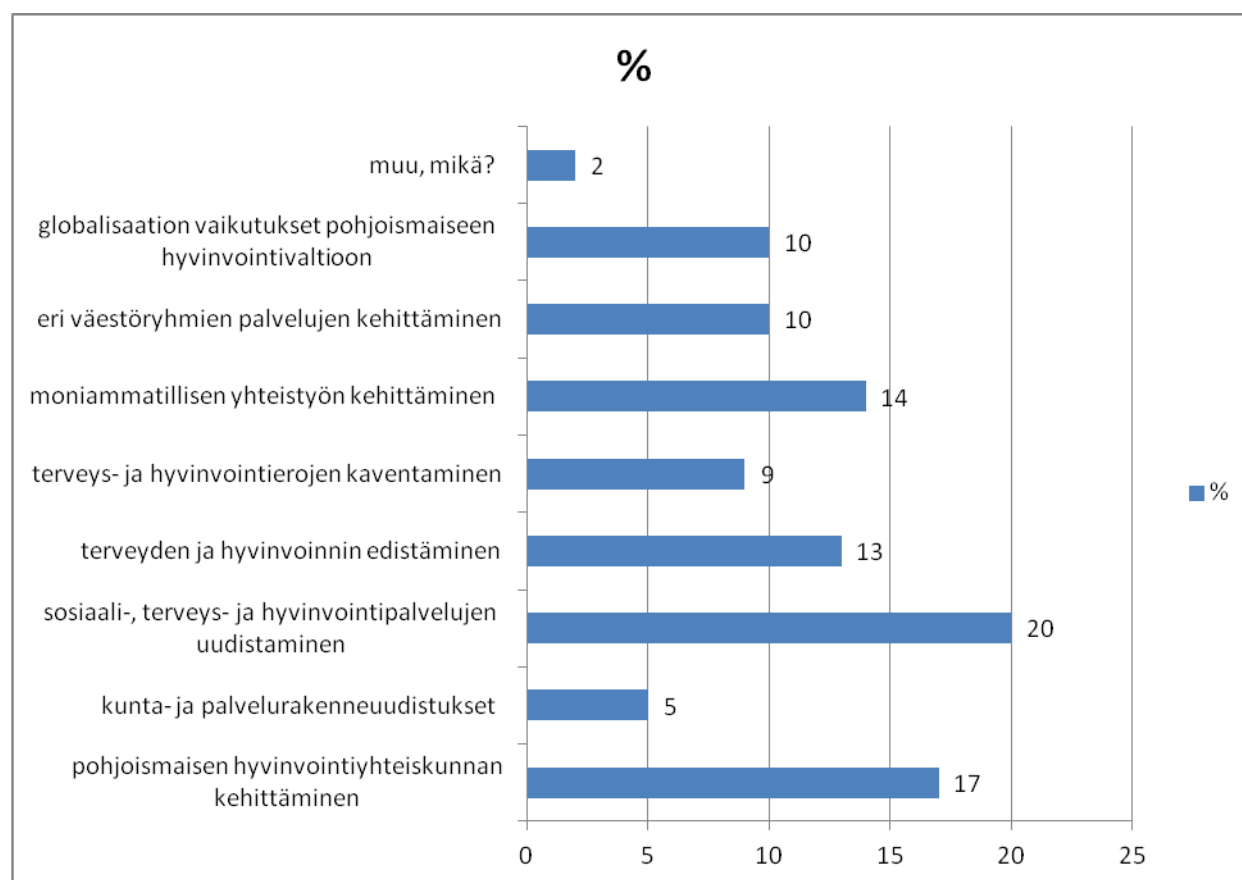
Pohjoismaisten yhteistyörakenteiden ja koordinaation kehittymättömyys sekä verkostojen hajanaisuus ja kapea-alaisuus vaikeuttavat vastaajien mukaan verkostoissa tehtävää yhteistyötä. Yhteistyötä estäväksi tekijäksi mainittiin avoimissa kysymyksissä mm. verkostoihin ja niiden toimintaa liittyvä tiedon puute sekä yhteistyön ylläpitämiseksi ja vahvistamiseksi tarvittavien konkreettisten resurssien, yksinkertaisesti ajan ja rahoituksen puute. Toisinaan esteenä on myös se, ettei pohjoismaisen yhteistyön hyötyjä aina tunnisteta.

Pohjoismaisen verkostoyhteistyön moninaisuuden haasteena tulevaisuudessa onkin löytää yhteisiä laajempia kehittämiskokonaisuuksia, jotka yhdistävät eri verkostojen toimintaa ja synergioita. Tähän haettiin vastauksia kysymällä millä toiminta-alueilla pohjoismaista verkostoyhteistyötä pitää jatkossa vahvistaa? Yhteistyön tärkeimmäksi kehittämisen ja painopistealueeksi nimettiin (22%)

sosiaali-, terveys- ja hyvinvointipalvelujen uudistaminen. Vastaajista 17% arvioi, että pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehittäminen on keskeinen pohjoismaista verkostoyhteistyötä edellyttävä toiminta-alue lähitulevaisuudessa. Kyselyn vastausten perusteella kolmas painopiste (14%) tulevaisuuden verkostotyön toiminta-alueena on monitoimijainen yhteistyö.

Verkostoyhteistyön vahvistamisen elementiksi nostettiin avointen vastausten joukossa edelleen varsin ajankohtainen kehittämisalue, nimittäin vaikuttavien ja näyttöön perustuvien käytäntöjen levittäminen, käyttöönotto ja niiden implementoinnin tuki. Toinen tulevaisuuden kannalta merkittävä toimintakokonaisuus on vastaajien mielestä pohjoismainen vertaileva tietotuotanto hyvinvoinnista, terveydestä ja palvelujen toimivuudesta.

Taulukko 13. Millä toiminta-alueilla pohjoismaista verkostoyhteistyötä pitää mielestäsi vahvistaa?

Pohjoismainen hyöty tarkoittaa yleensä hyvien käytäntöjen ja toimintamallien sekä vaikuttavien menetelmien levittämistä, mutta myös tärkeitä yhteiskunnallisia ja politiikkatason innovatiivisia avauksia. Pohjoismaisten yhteistyöverkostojen keskeisenä tavoitteena onkin tiedon- ja osaamisen vaihto ja niiden käyttöönotto. Vastaajia pyydettiin arvioimaan miten hyvin heidän mielestään nämä tavoitteet ovat toteutuneet tähän mennessä yleisellä tasolla pohjoismaisen verkostoyhteistyön tuella. Kaikkiaan kysymykseen tuli 63 vastausta. Näistä 26 vastauksessa oltiin sitä mieltä, että pohjoismaisessa verkostotyössä tavoitteineen on onnistuttu hyvin tai kohtalaisesti suhteessa resursseihin. Vastaajista 16 kuitenkin koki, että toiminnassa on onnistuttu heikosti tai välttävästi suhteessa tiedon levittämiseen. Vastaajien joukossa oli myös niitä (9), jotka eivät osanneet lainkaan tai kokeneet omaavansa riittävää tietoa toiminnan onnistuneisuuden arvioimiseksi.

Tiedon jakaminen yksittäisissä verkostoissa, verkostojen sisällä ja sisältä sidosryhmille toimi arvioitsijoiden mukaan hyvin, kun taas tiedon laajempi jakaminen nähtiin vähäiseksi. Tämän takia toiminnan arvioitiin jäävän suurelle yleisölle näkymättömäksi ja painottuvan yksittäisen toimijan omaan aktiivisuuteen tiedonhakemisessa. Projektiverkostoissa tiedon välittämisessä ja verkostoyhteistyössä koettiin kuitenkin onnistutun hyvin. Tiedon vaivaton tavoitettavuus ja erityisesti sen puuttuminen nousi toistuvaksi teemaksi vastauksissa.

Monien mielestä hyvistä pohjoismaisista käytännöistä on vaikea löytää koottua tietoa ja useat kysyivätkin missä hyvät käytännöt ja niitä koskeva tutkimustieto julkaistaan? Samaan tiedon saatavuuden problematiikkaan liittyy myös vastaajien vaatimus verkostojen näkyväksi tekemisestä. Verkostojen haasteiksi nimettiin tiedon välittyminen, verkostotoiminnan kapea-alaisuus sekä pirstaleisuus ja satunnaisuus. Verkostojen toimivuuden kannalta edellä mainitut keskeiset rakenteelliset heikkoudet ovat pääasiallinen syy siihen, että pohjoismaisen yhteistyön tarjoamat mahdollisuudet – toimijoiden vahvasta tahtotilasta ja intresseistä huolimatta – jäävät osittain käyttämättä. Vastausten perusteella tähän problematiikkaan kytkeytyy myös toiminnan etäisyys kunnista, alan käytännöistä ja ammattilaisten arjesta.

4. Sosiaalialan osaamiskeskusten rooli ja tehtävät pohjoismaisen yhteistyön vahvistamisessa

Kyselyssä pyydettiin arvioimaan sosiaalialan osaamiskeskusverkoston roolia ja tehtäviä vv. 2013-2015 pohjoismaisen tehtävän edistämiseksi ja pohjoismaisen osaamisen jalkauttamiseksi. Tähän avoimeen kysymykseen saatiin kaikkiaan 60 vastausta. Joidenkin vastausten perusteella (11) voidaan todeta, etteivät kaikki vastanneet tienneet tai tunnistaneet osaamiskeskusverkoston toimintaa riittävän hyvin tai lainkaan ottaakseen kantaa kysymykseen.

Vastausten joukossa oli joitakin yleisiä kommentteja sosiaalialan osaamiskeskusten toiminnasta ja tulevaisuudesta. Näissä vastauksissa sosiaalialan osaamiskeskusten tehtävä nähtiin ennen kaikkea pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan turvaamisessa ja sosiaali- ja terveysalan kehittämisessä. Osaamiskeskuksilta perättiin myös yhteiskunnallisen vaikuttajan ja kannanottajan roolia sekä näkyvyyttä hyvinvointialan ajankohtaisissa kysymyksissä että avautumista ja vahvempaa yhteistyötä terveydenhuollon suuntaan. Jonkin verran vastauksissa pohdittiin sosiaalialan osaamiskeskusten tulevaisuutta Suomessa ja sosiaalialan yksialaisuutta suhteessa hyvinvointiosaamisen ja – tiedon monialaisuuteen ja horisontaalisuuteen. Tähän nivoutuu tutkimuksen, koulutuksen, kehittämisen ja käytännön välisen yhteistyön tiivistäminen ja rakenteiden luominen yhtenä osaamiskeskusten hyvinvointitoiminnan haasteena. Yhdessä vastauksessa kysyttiin, eikö osaamiskeskusten roolista ja tehtävistä pitäisi keskustella eri yhteistyötahojen kanssa liittyen niiden hyvinvointialan yleiseen ja pohjoismaiseen kehittämiseen?

Vastaukset jakaantuivat pohjoismaisen verkostoyhteistyön vahvistamisen osalta seuraavien teemojen mukaisesti:

1. Tiedottaminen ja näkyvyys - pohjoismaisen verkostoyhteistyön suurin haaste?

Merkittävä osa avoimista vastauksista koski tiedottamisen ja pohjoismaisen osaamisen näkyvyyden parantamista ja tiedon tehokkaampaa levittämistä. Tämä on sidoksissa siihen, että osaamiskeskusten rooli pitkälti määrittyy tai määritellään pohjoismaisen

osaamisen ja hyvien käytäntöjen levittämisen näkökulmasta. Tällä hetkellä tietoa ei kuitenkaan vastausten perusteella tule riittävässä määrin yhteistyöverkostoille eikä suoraan kuntiin. Yleisesti osaamiskeskusverkostolta toivottiin pohjoismaisen tiedon välittämisen ohella myös osaamisen ja hyvien käytäntöjen käyttöönottamisen tukea sekä aloitteellisuutta tämän tyyppiseen kehittämistoimintaan liittyvän yhteistyöverkoston kokoamiseen ja rakentamiseen. Toisaalta kiinnitettiin huomiota jo luotujen verkostojen ylläpitämiseen ja huoltamiseen pitkän tähtäimen yhteistyön jatkuvuuden turvaamiseksi. Osaamiskeskusverkostolta toivottiin myös vahvempaa roolia ja näkyvyyttä pohjoismaisen hyvinvointimallin esille tuomisessa niin mediassa kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä ajankohtaisissa kunta- ja palvelurakenneuudistuksen ratkaisuissa ja niiden toimeenpanossa.

Pohjoismaisen verkostoyhteistyön jatkokehittämisen osalta toivottiin osaamiskeskusverkostolta ja erityisesti kansallista pohjoismaista tehtävää hoitavalta sosiaalialan osaamiskeskus SONetBOTNIALta tiedon tehokkaampaa ja systemaattisempaa jakamista ja jalkauttamista eri osaamiskeskusten alueille. Tähän liittyen toivottiin erityisesti SONetBOTNIA:lta vahvemman roolin ottamista pohjoismaisen yhteistyön lisäämiseksi yleisesti ja erityisesti suomen kielisillä alueilla. SONetBOTNIA onkin toimintasuunnitelmissaan ja neuvotteluin yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa ilmaissut kiinnostuksensa vahvistaa pohjoismaisen tiedon jalkauttamista verkostoissa hyödyntämällä yhteistyötä perusterveydenhuollon yksiköiden valtakunnallisessa kehittämisessä. Tämä tarjoaisi mahdollisuuden hyödyntää pohjoismaista osaamista rakennettaessa Suomeen eheää sosiaali- ja terveydenhuoltoa.

Käytännön kehittämisideoina esitettiin mm. osaamiskeskusverkoston yhteistä sähköistä tiedotetta tai yhteistä pohjoismaista foorumia, jossa teemakohtaisesti esitellään ajankohtaista pohjoismaista tietoa, osaamista ja tutkimusta. Yhteistyöverkostojen ja pohjoismaisen osaamisen sekä yhteispohjoismaisen tutkimustiedon innovatiivisen yhdistämisen arvioitiin toimivan parhaiten selkeää konkreettista yhteistyötä tukevissa, mahdollisiin yhteisiin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin tähtäävissä seminaareissa tai yhteistyökokouksissa.

2. Osaamiskeskusverkosto ja pohjoismaisen verkostoyhteistyön koordinaation tuki

Tiedon välittämisen ohella osaamiskeskuksille haluttaisiin verkottumista ja yhteistyötä laajemmin ja laaja-alaisemmin koordinoiva rooli. Osaamiskeskusverkosto voisi toimia pohjoismaisen verkostoyhteistyön, yhteisten kehittämis- ja tutkimushankkeiden aktivoijana ja välittää kootusti tietoa potentiaalisista yhteistyötahoista ja -kumppaneista, olemassa olevista verkostoista ja erilaisista rahoituskanavista avoimella vuorovaikutteisella foorumilla. Näin osaamiskeskusverkosto palvelisi alan kehittämis-tarpeita verkottumalla ja yhdistämällä hajallaan olevia verkostoja ja toimintoja.

Joissakin avoimissa vastauksissa painotettiin osaamiskeskusten verkottumisen vahvistamista sosiaalialalla ja sen vahvistamista terveydenhuoltoalaan hyvien ja vaikuttaviksi osoittautuneiden käytäntöjen levittämiseksi. Verkottumisen vahvistamista tarvitaan monialaisesti sekä kansallisella että pohjoismaisella tasolla. Niin osaamiskeskusverkostolta kuin Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL) toivottiin yhteistyön vahvistamista vastaavien pohjoismaisten laitosten ja verkostojen kanssa.

3. Pohjoismaisen toiminnan organisoiminen ja vakiinnuttaminen

Kyselyn vastausten perusteella pohjoismaisen verkostoyhteistyön kehittämiseksi tarvitaan pitkän aikavälin suunnitelmaa. Kyselyssä annettua kahden vuoden aikaväliä pidettiin liian lyhyenä toiminnan kehittämisen ja toimeenpanon näkökulmasta. Osaamiskeskuksille ehdotettiin profiloitumista pohjoismaiseen kehittämistyöhön sosiaalialan näkyvyyden ja volyymin vahvistamiseksi. Vastauksissa korostettiin pohjoismaisen toiminnan koordinoinnissa tiivistä kansallista yhteistyötä osaamiskeskusten, Kuntaliiton ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kesken. Hyödyn maksimoimiseksi painotettiin lisäksi pohjoismaisen toiminnan yhteyttä kansallisiin kehittämisohjelmiin ja strategioihin.

Toiminnan jatkuvuuden ja siitä saatavan alueellisen ja kansallisen hyödyn kannalta tarvitaan resursoinnin ja rahoituksen vakinaistamista. Keskeisenä toimenpiteenä ehdotettiin, että kansallisella tasolla sovitaan osaamiskeskusverkoston pohjoismaisen tehtävän pysyvyydestä, resursoinneista, sisällöstä ja koordinoinnista pitkän aikavälin suunnitelmalla.

5. Pohjoismaiset hyvinvointialan yhteistyöverkostot - yleisiä johtopäätöksiä

Pohjoismaisten hyvinvointiyhteiskuntien muutokset tuovat mukanaan haasteita, joilla on vahva kiinnittymispinta sosiaali- ja hyvinvointialan ja sen osaamisen optimointiin pohjoismaisella verkostoyhteistyöllä. Siitä huolimatta, että Pohjoismaat ovat selviytyneet suhteellisen hyvin taloudellisessa taantumassa, ovat hyvinvoinnin haasteet tällä hetkellä monin tavoin mittavia. Hyvinvointialan kehittämisen kannalta pohjoismaiset yhteistyöverkostot voivat osaltaan toimia tiedon ja osaamisen välittäjinä, ehjän ja vaikuttavan palvelukokonaisuuden toimeenpanon tukena ja innovaatioiden areenoina niin kuntien arjen käytännöissä kuin sitä tukevan tutkimuksen ja kehittämisen saralla.

Jotta pohjoismaiset hyvinvointialan yhteistyöverkostot saadaan toimiviksi ja hyöty tehokkaammin käyttöön, tarvitaan verkostotoiminnan parempaa koordinoitua ja rakenteellisia ratkaisuja. Pohjoismaiseen hyvinvointialan verkostoyhteistyöhön tarvitaankin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin tarpeisiin kytkeytyviä, verkostoja kokoavia selkeitä toiminnan painopistealueita ja niitä konkretisoivia kehittämistavoitteita. Lisäksi tarvitaan toimijoiden tavoitteellista sitoutumista pohjoismaisen hyödyn käyttöönottamiseksi, laaja-alaista ja monitoimijasta yhteistyötä sekä yhdessä sovittuja toimintatapoja tehokkaampaan tiedon välittämisen ja käyttöönoton varmistamiseksi.

Sosiaalialan osaamiskeskusverkostossa toteutettavan pohjoismaisen verkostoyhteistyön kannalta ratkaisevaksi muodostuu toiminnan pitkän tähtäimen resursointi kansallisella tasolla ja verkostojen strateginen kehittäminen yhteispohjoismaisella tasolla. Jotta yhteistyöverkostoista saadaan pysyviä, systemaattisemmin toimivia ja vahvemmin osaksi kuntien hyvinvointia tukevaa arkityötä, tarvitaan olemassa olevien verkostojen uudelleen organisointia ja dialogisempaa lähestymistapaa. Siinä onnistutaan parhaiten syventämällä yhteistyötä osaamiskeskusten, Kuntaliiton sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kesken sekä vahvistamalla verkostoyhteistyötä jo olemassa olevien pohjoismaisten laitosten (NVC, NHV) ja niiden yhteistyöverkostojen kanssa.

Yhdessä pohjoismaisia hyvinvointialan verkostoja koskevan kyselytutkimuksen tulosten kanssa edellä kuvatut lähtökohdat voidaan tiivistää kolmeen konkreettiseen kehittämis ehdotukseen:

1. Hyvinvointialan pohjoismaista verkostotoimintaa tehostetaan olemassa olevilla resursseilla esim. selvittämällä hyvinvointialan osaamiskeskusverkostojen intressejä yhteistyön lisäämiseksi Pohjoismaiden välillä yhteistyössä Nordens Välfärdscenterin (NVC) ja Nordiska Högskolan för Hälsovetenskap (NHV) kanssa
2. Sosiaalialan osaamiskeskusverkosto yhdessä sosiaalialan osaamiskeskus SONetBOTNIAN kanssa tekee vuosittain yhteisen toimintasuunnitelman pohjoismaisen toiminnan painoalueista ja sitoutuu sitä tukevan toimeenpanosuunnitelman työstämiseen yhteistyössä mm. Kuntaliiton ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa
3. Sosiaalialan osaamiskeskusneuvottelukunta yhdessä sosiaalialan osaamiskeskusjohdon ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa selvittää pohjoismaisen toiminnan vakinaistamista sekä laatii toiminnalle strategisen pitkän aikavälin suunnitelman resursointineen

Toiminnan kehittämisen näkökulmasta edellä kuvatut toimenpiteet vahvistavat sitoutumista pohjoismaiseen toimintaan ja luovat systemaattisempaa toimintatapaa tukevaa rakennetta, jolla pohjoismainen hyöty otetaan tehokkaammin ja suunnitellusti käyttöön keskeisten yhteistyötoimijoiden kanssa.